

Вікторія Анатоліївна Васіна,
музичний керівник дошкільного
навчального закладу «Сонечко»,
спеціаліст II категорії,
стаж педагогічної роботи 12 років,
Черкаська обл.,
м. Золотоноша, Україна

Світлана Олександрівна Середя,
вихователь старшої групи «Дюймовочка»
дошкільного навчального закладу «Сонечко»,
спеціаліст I категорії, «Старший вихователь»,
стаж педагогічної роботи 13 років,
Черкаська обл.,
м. Золотоноша, Україна

УДК 37.091.212/3

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

В статті раскрыто вплив музики на творческую діяльність, формування пізнавальних і емоційно-мотиваційних функцій, розвиток творчого мислення, здібностей, комунікативності і тому подібне. Описані форми діяльності, способуючі ефективному вирішенню задач музичного розвитку дошкільників, серед яких казкотерапія і музикотерапія.

Ключевые слова: музичне розвиток, казкотерапія, музикотерапія, психо-терапевтичне вплив.

In the article influence of music is exposed on creative activity, forming of cognitive and emotionally-motivational functions, development of the creative thinking, capabilities, to the communicativeness and others like that. The forms of activity, assisting the effective decision of tasks of musical development of preschool children, are described, among that fairytale-therapy and music-therapy.

Key words: musical development, fairytale-therapy, music-therapy, psycho-therapeutic influence.

Звертайте увагу не стільки на винищення недоліків у дітях, скільки на наповнення їх життєдайною любов'ю: буде любов, не буде вад
В. Белінський

Ми живемо в період кризи ціннісних систем. Розмивання норм моралі, значущості інститутів родини ускладнює процес особистісного самовизначення дитини. З дошкільного віку вчителі, вихователі та батьки повинні готувати сприятливий підґрунтя для розвитку гуманних почуттів, на основі чого у вразливій дитячій душі сформуються здібності до співпереживання (разом страждати і радіти).

Серед предметів естетичного циклу музика стимулює до творчої діяльності, сприяє формуванню пізнавальних та емоційно-мотиваційних функцій,

розвитку творчого мислення, здібностей, комунікативності, а також позитивних якостей характеру: систематичності, працьовитості, наполегливості у досягненні мети. Музика є мовою серця, найніжніших почуттів, світу емоцій людини. Вона спонукає людину до внутрішнього переживання та уяви, створює атмосферу емоційної чутливості, гармонійності, що допомагають розвитку емоційної сфери дитини. Це внутрішнє відчуття та переживання викликає бажання передавати музику в дії, міміці, жестах, рухах, співі, грі, створювати нові художні образи.

Завданням сучасної музичної педагогіки є вміння виявити у дітей потенційні можливості творити на базі хороших музичних вражень-переживань. Уміння дітей вигадувати, творчо та вільно конструювати на музичному матеріалі неповторні мелодії та рухові комбінації має великий потенціал для розвитку їхніх творчих здібностей.

Розуміючи актуальність цієї проблеми, в дошкільному навчальному закладі особливу увагу приділяють вихованню творчої активності дитини, здатної під впливом емоцій бачити, відчувати, милуватися, любити, слухати, творити прекрасне в житті, природі, мистецтві та суспільстві.

Тому музика є бажаним компонентом будь-якого навчального заняття, тому що вона допомагає розвинути уяву дитини, дарує натхнення маленьким митцям до створення краси, доповнює барвисту мову живопису мелодією любові, породжує бажання творити.

Музична діяльність сприяє вияву почуттів мовою звуків: шум води, шерхит листя, завивання вітру, гудіння джмеля, хода звіряток, краплі дощу тощо. Художнє перевтілення в образ зі світу природи допоможе відчути її стан, ставши на мить бджілкою, краплиною води, сніжинкою тощо. Цьому допомагають елементи психо-гімнастики. Також гарні результати дає виконання завдання пофантазувати під час слухання музики, розповіді: що ти відчуваєш, яку пору року нагадає мелодія, що відбувається з рослинами у цей період тощо. В цьому допомагає музика П. Чайковського. Під час слухання музики дошкільниками необхідно врахувати психологічні особливості дітей, їхню надзвичайну емоційну чутливість і здатність до чуттєвого сприйняття.

Постійному поглибленому зацікавленню музикою сприяють хороша педагогічна атмосфера, безпосередній зв'язок між музичним керівником, вихователем та дітьми. Діти, які постійно співають, мають низький показник внутрішньої агресії. Психологи помітили, що там, де панує гарна музика, а особливо, де домінує спів (спів – це інтонація, пропущена через живе серце), діти врівноважені, мають рівні, стабільні відносини, є більш чуйними один до одного. Коли вихователь невтомно працює над розвитком їхньої творчої свідомості, розширюючи пізнання ігровим способом, тоді результат має блискучі показники.

Оскільки музика має значний вплив на дітей, то дуже важливо створювати умови для формування основ музичної культури дітей дошкільного віку. У дитині важливо розвивати те краще, що закладено природою. Необхідно запропонувати форми й методи діяльності, які б забезпечили зняття психологічних бар'єрів, страхів перед публічними виступами, допомогли розвивати музичні та творчі здібності за допомогою різних видів музичної діяльності; формувати початок музичної культури, сприяти формуванню загальної духовної культури, а також навчити їх висловлюватися точно й зрозуміло для оточуючих. До форм діяльності, що сприяють ефективному розв'язанню завдань музичного

розвитку дошкільників належать *казкотерапія* та *музикотерапія*.

Казкотерапію ефективно використовують для створення сприятливого середовища формування творчої особистості, креативних якостей дитини. Діти, які виховуються на народних казках, швидше починають говорити не лише словами, а й повними реченнями, добре володіють літературною мовою.

Активно використовуючи казки на музичних заняттях, учитель розвиває уяву, логіку, мислення, спостережливість, навчає дітей співчуття. Діти не лише слухають, а й беруть активну участь у творчому процесі, вигадують казки, складають творчі розповіді. Таким чином, казки відкривають дитині дивовижний світ. Казка – незмінний супутник дитинства.

Протягом багатьох років у дитячому закладі працюють студії: музична, театру, зображувальної діяльності, народно-прикладного мистецтва, де діти долучаються до світу мистецтва взагалі. Вихователі широко використовують казкотерапію на заняттях та у повсякденному житті. На музичних заняттях застосовують нетрадиційні форми діяльності, щоб поглиблено і більш точно «торкнутися» тієї струни почуттів, що відкривається у дитини і змушує її діяти емоційно, творчо, зацікавлено. Діти із захопленням слухають цікаві музичні казкові історії про звуки, нотний стан, оркестр на заняттях, побудованих за казковим сюжетом з використанням елементів казкотерапії.

Ніхто не може заперечувати значущості казки в житті людини. Кожен із нас був дитиною і зачаровано слухав казки, які розповідала бабуся або читала мама. Разом з героями казок ми відчували добро і зло, співчували і раділи, сміялись і плакали. Досліджено, що основою казок є мудрість людства, досвід поколінь, що тисячоліттями збирався, передавався з уст в уста. Казка є мантрою, промовляючи яку, ми оздоровлюємо дитину психічно та фізично. Тому так часто діти просять розповісти по декілька разів одну і ту ж добре відому казку. В цьому і полягає метод казкотерапії, однієї з оздоровчих технологій, що забезпечує пошук відображення казкових подій у житті, поведінці людей, способах розв'язання конфліктів у реальному житті. Казкові сюжети часто називають матрицями, що відображають головні душевні та суспільні конфлікти. У процесі роботи над казкою у дітей розвиваються позитивні емоції (перемагає завжди добро і правда, щасливий кінець), що має величезний вплив на формування здорової особистості.

Казкотерапія – це одна з універсальних та привабливих форм діяльності вчителя. Вона є джерелом розкриття і розвитку творчих здібностей дитини. Без казки, зауважував В. Сухомлинський, живої та яскравої, що оволоділа свідомістю й почуттями дитини, неможливо уявити дитячого мислення й мовлення як певного ступеня розвитку людського мислення і мовлення. Казкотерапія – це процес активізації мовних ресурсів, мовленнєвого потенціалу особистості. Казкотерапії передбачає терапію естетичним середовищем, особливими казковими обставинами. В ній

проявляються приховані, здібності, може здійснитися мрія, реалізуватися творчий задум, відбутися висловлювання, що в довільній ситуації створюється зі значними труднощами. У казці все змінюється: говорить не дитина, а казковий персонаж, а тому говоріння відбувається легко, навіть мимовільно. Так, у невимувених обставинах дитина набуває довільності, зосередженості, націленості, цілеспрямованості тощо. У казці з'являється відчуття захищеності, зникає відчуття тривоги від невпевненості в висловлюванні думки, зникають страхи перед необхідністю висловлюватися публічно. Будучи результатом діяльності людської свідомості й підсвідомості, казка допомагає дитині через інтуїцію та фантазію відкрити творчий початок, відчуття таємничості та загадковості, наділити звичайні речі казковими та чарівними властивостями, почати створювати нові пригоди та події, стати справжнім чарівником.

Казкотерапія розвиває чуттєве сприймання та уяву, вчить творчо мислити та відтворювати це в мовленні, стимулює активне спілкування, дитячу фантазію, надає учасникам сили й сприяє формуванню особистості. Під час казкотерапії учасник залишає реальний світ і переноситься до світу змістових фантазій, що актуалізуються казкою й сприяють креативній діяльності.

Визначальною умовою успішності казкотерапії є добровільність участі дітей. Тому важливою постає мотивація учасників. Необхідно знайти адекватний спосіб залучення дітей до казкотерапії. В одному випадку це може бути образний текст, частушки, небилиці, а у іншому – розглядання ілюстрацій, відгадування загадок про казкових героїв. Необхідно прагнути досягти того, щоб кожна дитина могла відчутти уважне ставлення з боку дорослого.

Не всі діти одразу починають брати участь у грі. Деякі з них спочатку хочуть поспостерігати за тим, що відбувається, і лише згодом у них виникає бажання брати участь у цікавому видовищі.

З урахуванням індивідуальних особливостей дітей починаємо казкотерапію з тими, хто швидше відгукується на запрошення дорослого. При цьому додатково мотивуємо на залучення до гри решту дітей. Від ступеня психологічного комфорту учасників залежать їхня активність, глибина емоційної активності тощо.

До початку проведення казкотерапії діти ознайомлюються з казкою. Це потрібно для отримання цілісного уявлення від її тексту. Окрім того, під час повторної зустрічі з казкою дошкільникам буде легко зосередитися на образній лексиці, що характеризує зовнішній вигляд героя, виразно відобразити в міміці, русі емоційний стан персонажа.

Не менше уваги приділяємо руховій активності дітей. Стопленість після багаторазового виконання психо-гімнастичних етюдів призводить до мимовільного розслаблення організму і позбавлення емоційного напруження. Незначну частину часу діти сидять на стільцях, коли:

- дорослий розповідає казку;

- вони фантазують за музичною композицією;
- вони перебувають у ролі глядачів у гри-драматизації за окремими епізодами казки.

В іграх заохочуються самостійні висловлювання дітей щодо сюжету казки, дій однолітків, власних переживань. Після завершення казкотерапії обговорення не завершується оскільки, дорослий розпитує дітей про те, які ігри і вправи сподобалися, запам'яталися, ролі яких казкових героїв хотілося б виконати повторно. Якщо дитині важко сформулювати зв'язну розповідь по пам'яті, то їй пропонують переглянути відеозапис окремих ігор казкотерапії. Думка дітей обов'язково враховується.

Між сеансами казкотерапії звертаємо увагу на поведінкові реакції, емоції дошкільників. Замкнутим малюкам доцільно розподіляти ролі героїв із сильними рисами вдачі (сильний ведмедик, смілива білочка). Діти, які схильні до упертості, капризів у казкотерапії зображають негативні риси характеру, коментують, складають історії про таких персонажів. Згодом можна помітити позитивні зміни, покращення настрою, розвиток емоційної стійкості та зв'язного мовлення кожної дитини.

Необхідно підкреслити, що казки демонструють дітям правила і приклади поведінки, дають базові знання про культурне середовище, в якому вони зростають, пробуджують у дітей уяву. Ототожнюючи себе з героями казок, діти переживають нові пригоди та емоції, а найголовніше – ці казки приносять їм радість та задоволення.

Казкотерапія відкриває перед нами нове поле для діяльності. Вважаємо, що кожен учитель, який добре знає маленьких вихованців, зрозуміє, в який момент потрібно використовувати методику запропонованих терапевтичних казок, а коли можна зупинитися на традиційних «зустрічах з казкою».

Казкотерапія – це не один окремий сеанс, а копійка професійна діяльність, яка має певну мету. Вона дає кожній людині, а особливо дитині дошкільного віку те, що необхідно: свободу думок, бажань, дій, почуттів. Казки допомагають дітям та дорослим подолати страхи, невпевненість, приймати нестандартні рішення, розуміти, чого можна досягти, а також розвивають фантазію.

Актуальність та новизна казкотерапії є злиттям багатьох методичних, педагогічних, психологічних методів в єдиному казковому контексті, а також в адаптації до психіки дитини. У процесі використання технології, казкотерапія може органічно доповнюватися музикою.

Музикотерапія – це важливий компонент психолінгво-дидактичного процесу. Вона здатна глибоко впливати на емоції та почуття і цим давати стимул до творчості, посилювати продуктивність мовленнєвих процесів, активізувати дитячу інтелектуально-музичну діяльність.

З метою урівноваження та стабілізації позитивних і негативних емоційних станів дітей, які мають яскраво виражений характер збудження, а також

гіперактивних дошкільників можна використовувати такі музичні твори вітчизняних та зарубіжних композиторів, створених для дітей, наприклад: Е. Гріг «Ранок»; Б. Дваріонас «Прелюдія»; І. Бах «Менует»; Т. Шутенко «Полька-Яринка»; Я. Степовий «Колискова»; В. Косенко «Дощик»; В. Моцарт «Веснянка»; М. Глінка «Жайворонок»; К. Сен-Санс «Лебідь»; П. Чайковський «Пори року» («Березень», «Квітень»); О. Гречанінов «Котик захворів»; П. Чайковський «Хвора лялька»; Л. Ван Бетховен «Елізі» тощо.

Емоційні стани дітей, що виявляються у пригніченості, депресивності, невпевненості, пасивності, відсутності бажань та інтересів, змінюються на стабільний, дійовий, необхідний для нормальної музичної активності, якщо пропонувати їм для сприймання такі музичні твори: С. Майкапар «Метелик»; Ю. Щуровський «Півник-задирака»; В. Косенко «Скерцино»; Д. Шостакович «Шарманка»; І. Бах «Волинка» і «Полонез»; Ю. Щуровський «Український танець»; М. Мусоргський «Гопак»; Д. Кабалевський «Клоуни»; М. Глінка «Полька»; Українська народна пісня в обробці М. Лисенка «Кучерява Катерина»; В. Моцарт «Турецький марш»; П. Чайковський «Нова лялька»; О. Гречанінов «Котик видужав»; П. Берлін «Маршируючі поросята» тощо.

У розвитку музичної діяльності дітей казкотерапію необхідно об'єднувати не лише з музикотерапією, а й з іншими формами психо-терапевтичного впливу: з *ігротерапією*, *лялькотерапією*, *природотерапією*, *арт-терапією*, де музика кожного разу і в будь-якому поєднанні з іншими засобами та формами психотерапевтичного впливу може виконувати нову важливу функцію.

Музика може бути прекрасним фоном для перебігу зовнішніх мовленнєвих процесів (читання віршів, розповідання, розмірковування, описування). Будучи особливим засобом розвитку емоційної сфери, музика виявляється тим механізмом, що спонукає до дії внутрішні та зовнішні мовленнєві процеси, примушуючи функціонувати мовлення злагоджено, гармонійно та використовувати доречні мовні засоби з розвивальною метою. Музичні твори сприяють вияву творчої уяви та фантазії у самостійному створенні дошкільниками казок. Музикотерапію важливо використовувати не лише з метою розвитку творчих процесів, а й для аудіювання. Тут музика стає засобом, що розвиває імпресивне мовлення: допомагає краще сприймати та розуміти зміст текстів, які їм читають або зверненого до них мовлення у процесі спілкування. Отже, музикотерапія багатовекторна, багатофункціональна форма впливу на музичну та мовленнєву діяльність дітей. Її можна використовувати на будь-якому етапі породження мовлення у дітей, що забезпечить необхідне емоційне підґрунтя для активізації дитячих вербальних комунікативних процесів.

Через спокійну, релаксаційну музику можуть здійснюватися захисні механізми перетворення збудження та неврівноваженості дошкільників у стан гармонії, необхідний для розвитку творчості. Змінити

настрій з пригніченого, байдужого, деструктивного допомагає яскрава, динамічно напружена музика, що заряджає оптимізмом, впевненістю та позитивними емоціями. Музика знімає напругу, допомагає мимовільному перебігу складних мовленнєвих процесів, що потребують довільності та усвідомленості, навмисності та цілеспрямованості, структурованості та плановості, доцільності та доречності тощо.

На навчальних заняттях використовуються наступні форми діяльності.

1. *Казка, виконана перед слуханням музики або співом.* Коротка, цікава казка передчує прослуховуванню програмового музичного твору, що допомагає зацікавити дітей, налаштувати їх на потрібний лад.

2. *Казки, ілюстровані музикою.* Особливий інтерес у дітей викликає слухання музики, що ілюструється казкою, розповіддю. Вони допомагають активному сприйняттю та засвоєнню дітьми нових музичних творів. Музика, що супроводжує цю історію, повинна бути простою та різноманітною за характером, темпом, засобами музичної виразності. Частіше музикою супроводжуються знайомі казки для дітей.

3. *Придумування казок дітьми.* Використовується методика «Придумай казку». Дітям дається завдання придумати коротеньку казку (3–4 речення) після слухання музичного твору.

4. *Театралізація за мотивами казки. Театр ляльок.* Під час занять діти розучують короткі етюди, епізоди казкового змісту («Лисичка і зайчик», «Ведмідь і бджоли» тощо). Проводяться ігри за участю казкових героїв. Елементи казок присутні майже на кожному святі чи розвазі. Для підвищення інтересу у дітей до казки було створено гурток «Театр – дітям», де вони із задоволенням реалізують власні здібності та творчі ідеї.

Окрім занять з використанням казкотерапії для того, щоб діти вміли відрізнити та впізнавати, творити та оцінювати музичні твори, мелодії, пісні, танки тощо використовуємо домінуючі заняття з розділу «Слухання музики», що допомагають занурити дітей в атмосферу святковості, казковості, навчити перетворюватися в різних героїв, підтримувати веселий настрій, налаштувати дітей на позитивні емоції, передавати емоцією характер музики тощо.

Застосування принципу емоційного занурення передбачає залучення дітей дошкільного віку до різних видів навчальної діяльності, наприклад, самостійної інтерпретації інструментальних творів, визначення їхнього навчально-розвивального потенціалу, вибору власного репертуару.

У науково-методичній літературі підкреслюється, що першим завданням учителя, вихователя є залучення дитини до слухання музики, її глибоке сприйняття. Відомо, що сприймання музики, як і виконання, є творчим процесом. Яскраве сприймання музики стає важливим джерелом творчого виконання. Отже, необхідно привчати дітей слухати музику, намагаючись не лише емоційно, а й свідомо її сприймати. Так, наприклад, розвиток сприйняття близьких за характером п'єс привчає дітей почути в кожній з них щось

особливе, притаманне тільки цьому твору, щоб виявити це у власному виконанні. Ознайомлення з музичними творами різних жанрів і стилів дозволяє виявити характерні особливості старовинної та класичної музики, складні і прості ритми сучасної музики. Аналіз музичних п'єс сприяє усвідомленому сприйманню та розвиває активність музичного мислення. Передумовою реалізації цього принципу є відбір музичного репертуару, засвоєння якого дозволяє організувати різні види музичної діяльності дітей.

Поглиблене вивчення музичних творів надає дитині можливість відчувати красу емоційних відчуттів засобами музики. Під впливом красивої, чутливої, доброї музики у дитини з'являються позитивні, хороші емоції, які потім перетворюються на красу і доброту почуттів її душі.

Сучасний музичний керівник орієнтується на програмовий репертуар для дітей, але разом активно намагається збагатити новітніми надбаннями з різних публікацій, живого досвіду колег, почутого з телепередач, радіо тощо. Пошук такого репертуару підпорядковується гуманній меті – оновленню змісту музично-театралізованих розваг, свят, музичних занять. Але, на жаль, за браком часу поза увагою вчителів та вихователів, а тому і дітей, залишаються чудові, педагогічно спрямовані дитячі пісні, твори, мелодії, ігри, хороводи з програм давніх, але актуальних для сьогодення видань. Вони не входять у побут малюків, не стають дитячими шлягерами, не спонукають, як емоційний сигнал, наприклад, до добрих вчинків та виконання деяких доручень, самостійних музичних проявів тощо. Таким чином, не задіяним виявляється величезний виховний потенціал мистецтва.

Як визначити сприятливий для виховання дошкільника баланс між усталеним, програмовим, перевіреном часом та новим додатковим, нерідко тимчасовим (якісно хорошим) дитячим репертуаром? Чи є такий варіант рішення, який може стати оптимальним для сьогодення? Вважаємо, що програмовий репертуар необхідно збагачувати додатковим і розцінювати як позитивний для музичного розвитку дітей. Педагогічний, експериментальний, науковий досвід підказує, що резервом для встановлення бажаного балансу може стати активне запровадження програмового репертуару (переважно такого, що не обирається до свят і розваг) у повсякденну житті дітей.

Музичний матеріал, який запропоновано програмою, відповідає віковим, психофізичним, мовленнєвим можливостям дітей, що забезпечує значний емоційний вплив на них музики. Вибір напряму професійної діяльності та способів реалізації програми залежать від логіки побудови педагогічної діяльності у конкретному ДНЗ. Кожний педагогічний колектив вирішує, який напрямок навчально-виховної діяльності стане основним. Але це не означає, що потрібно обмежуватися репертуаром обраного напряму, але його можна збагачувати й іншим музичним матеріалом. Це спонукало нас глибше вивчати методичну літературу та кращий педагогічний досвід музичних керівників

із цього питання. Широке поле для творчого пошуку музичних керівників відкривається за належної організації різних форм професійної діяльності з розділу програми «Музична діяльність». Це – ігри-заняття, тематичні та комплексні навчальні заняття, святкові ранки, вечори розваг, гурткова робота для більш обдарованих дітей тощо. Особливу увагу хотілося б приділити домінантним заняттям.

Домінантне заняття – це заняття, на якому домінує один з видів дитячої музичної діяльності. Такі заняття можуть проводитись кожного тижня, але кожного разу береться до уваги лише один із видів музичної діяльності (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах). Під час заняття доцільно: варіювати дитяче музичне сприймання; практикувати колективне та індивідуальне виконання пісень чи рухів із творчим виконанням; здійснювати почергове виконавство дітей та дорослих тощо. Домінантні заняття необхідно розглядати як одну зі складових музично-розвивального комплексу. Їхня мета – не лише задовольнити потребу дітей у грі-розвазі, а й формувати певні поглиблені навички та вміння у процесі навчально-виховної діяльності.

Музичне сприймання потрібно здійснювати, приділяючи значну увагу підготовці дітей до слухання музики. Вступне слово вчителя, вихователя можна подати у формі розповіді (повідомлення нових фактів) або бесіди (апелювання до знань, життєвого і художнього досвіду дітей). Часто вступне слово поєднує елементи розповіді та бесіди. У вступному слові вчитель, вихователь подає дітям необхідну інформацію про твір, активізує їх образне та емоційне мислення. Це допомагає глибше зрозуміти музику, а також сприяє правильній художньої естетичній установці на переживання змісту музичного твору.

Музичний твір, як і будь-який інший витвір мистецтва, не існує поза часом і простором. Тому у вступному слові необхідно розповісти про ті життєві обставини, за яких автор (композитор) його задумав і написав. Так, Д. Кабалевський наголошував, що знання «біографій художніх творів» – це основа художньої освіти слухачів. Чим більше діти знають про час, коли жив композитор, про побут того часу, тим ближчою для них стає музика, тим більше вона викликає захоплення [4].

Формуванню уваги, виникненню бажання слухати музику сприяє не лише слова вчителя, вихователя, а й те як він говорить. Якщо вступне слово захоплююче та емоційне, то музика матиме гарячий відгук у дитячих душах. Кожному вчителю, вихователю необхідно стежити за тим, щоб у його мовленні не було повчальності та риторички, стандартних фраз, загальних слів, за якими немає конкретного змісту. Іноді перед слуханням музики зайвою є будь-яка розповідь. Одна-дві лаконічні образні фрази про твір можуть вразити дітей та викликати у них шляхетні думки і почуття значно глибші, ніж будь-яка попередньо підготовлена промова.

Підготовка дітей до слухання музики не обмежується лише вступним словом вчителя, вихователя, що може ефективно позитивно налаштувати дітей на слухання. В. Сухомлинський писав: «Слово ніколи не може достеменно пояснити глибину музики, але без слова не можна наблизитися до цієї тонкої сфери пізнання почуттів... Слово має настроїти чутливі струни серця, щоб осягнути мову почуттів. Пояснення музики містить поетичне, що наближало б слово до музики» [3]. Про це необхідно пам'ятати і відчувати відповідальність за будь-який коментар до музики, тому що він може закарбуватися у пам'яті, позначитися на враженні вихованців про музичний твір на все життя. Діти не завжди охоче сприймають музичні твори. Це бажання у них потрібно розвивати і, разом з тим, уміння вслухатися в музику, сприймати її, слухати уважно, не відволікаючись, виховувати через музику позитивні почуття, риси характеру, вміння емоційно відгукуватися на музичні твори.

Отже, музичний керівник має зацікавити дітей якісним власним виконанням твору, адже сприймання «живої» музики не можна замінити жодною фонограмою. Тому поряд з основними програмними творами, Базовою програмою рекомендовано внести до розділу уривки з творів В. Моцарта. Учені довели, що його музика позитивно впливає на психічний стан людини. Дон Кемпбелл у праці «Ефект Моцарта» розглядає проблему: чому музика цього композитора так впливає на дітей. По-перше, тому що В. Моцарт виконував твори у чотирирічному віці, а в шість років уже став композитором. Таким чином, його музика природніша для репертуару малої дитини, позитивно впливає на її мислення та діяльність організму в цілому. Окрім загального сприймання музики, потрібно спонукати малят до аналізу музичних творів, емоційного відгуку на них, навчати уважно слухати твір до кінця, впізнавати його. Для цього доцільно періодично повторювати виконання п'єс.

Окрім творів В. Моцарта, для слухання пропонуються твори П. Чайковського зі збірок «Дитячий альбом» та «Пори року», Ф. Шуберта з циклу «Пори року», Ш. Сен-Санса «Карнавал тварин», В. Косенка «Дитячий альбом». Це також твори Е. Гріга «Карнавал тварин», збірка творів С. Прокоф'єва тощо. Можна доповнити репертуар музикою, що мало використовується у навчально-виховній діяльності, проте має великий потенціал формування гуманістичних якостей («Чардаш» Ф. Ліста, твори Д. Кабалевського, С. Майкапара, музика О. Рибнікова, М. Дунаєвського, Р. Паулса, С. Крилатова до мультфільмів та кінофільмів, джазові та рок-н-рольні обробки провідних світових виконавців, музика до відомих мюзиклів). Головне, щоб дібраний репертуар відповідав певним вимогам і **розв'язував заплановані завдання**:

- залучати малюків до спілкування;
- викликати в них почуття симпатії один до одного, сприяти встановленню та зміцненню дружніх відносин;

- сприяти прояву творчої вигадки привабливими для дітей життєвими подіями та художніми сюжетами, втілення характеру музичного образу;
- спонукати висловлювати думки щодо прослуханих творів;
- допомагати малюкам краще засвоїти доступні та корисні для розуміння і збагачення особистості досконалі за формою музичні твори;
- починати навчально-виховну діяльність зі сприймання музики та її аналізу дітьми;
- розвивати вміння визначати жанр музичного твору;
- розвивати вміння супроводжувати слухання на співуванням, рухами;
- навчати складати про почуті мелодії віршички, короткі оповідання, використовувати знайомі мелодії в іграх-драматизаціях, на святах, розвагах, у повсякденному житті [5].

Належне місце у навчально-виховній діяльності нашого ДНЗ посіли фольклорні твори. Щоб активізувати інтерес дітей до музики, можна створити серію розповідей та показів «Казки про музику».

Свідоме сприймання настрою музичного твору, форми та інших засобів виразності допомагає дітям у правильно передати музичний образ в русі, пісні, грі тощо. Адже необхідно вміти розрізняти характер музики та форму твору (вступ, частини, фрази), різні засоби музичної виразності (динамічні, регістрові, темпові зміни, метро ритм). Дошкільники, відповідно до характеру музики, узгоджують рухи, тому вони зосереджуються у слуханні музики. Поступове урізноманітнювання почуттів призведе до того, що діти у старших групах ознайомлюються з: гумором у музиці («Клоуни» Д. Кабалевського), танцювальним жанром, відомими відмінностями та відтінками у ньому (легка, рухлива «Дитяча полька» М. Глінки, «Вальс-жарт» Д. Шостаковича, веселий, швидкий «Гопак» М. Мусоргського).

Така порівняльна характеристика творів, загальне ознайомлення з музикою відбувається на домінуючих заняттях з розділу «Слухання музики». На таких заняттях необхідно використовувати не лише слухання, а й сюжетні музичні і дидактичні ігри, під час яких відбувається показ, спонука дітей самостійно шукати рухові засоби виразності музичного образу. З цією метою пропонуються **такі завдання**: *послухай музику; визнач характер та жанр; який сюжет чи картину ти собі уявив; опиши власне уявлення; покажи, як будеш рухатися.*

Для більш ефективної діяльності з малюками під час домінуючих занять та занять із використанням методу казкотерапії застосовуються технічні засоби навчання – музичний центр, проектні технології, оскільки грампластинка дає можливість ознайомити дітей з новим звучанням твору, відчути багатство музичної мови в оркестровому виконанні. Також музичний керівник має змогу показати виступ музикантів (ансамблю, оркестру, соло, балет, мюзикл тощо) за допомогою відеоматеріалів. Можна спостерігати за слайдами паралельно слухаючи той чи інший музичний

твір. Невід'ємною частиною у музичній діяльності є і наочність – ілюстрації, дидактичні посібники, іграшки тощо.

Таким чином, систематичне поглиблене слухання музики сприяє тому, що увага дітей стає стійкішою, а вони – більш посидючими, покращується їхня пам'ять, розвивається мислення та виникає бажання слухати музичні твори. Важливо, щоб на заняттях звучала високохудожня музика, доступна та зрозуміла для дітей. Розвиток музичних здібностей дітей дошкільного віку в музично-казковому середовищі, де джерелом творчості, знань про оточуючий світ виступає казка та підготовка дітей дошкільного віку до музичної діяльності у розвивальному музично-казковому середовищі, є актуальним та потрібним.

Позитивна динаміка діагностики музичних здібностей дітей дозволяє зробити висновки про позитивний вплив домінуючих занять та технології «казкотерапія» (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняльна діагностика
за 2011/2012–2013/2014 навчальний рік
(на кінець року)**

Рівень	Результати у %		
	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Високий	3,16	17,71	23,23
Середній	71,58	70,83	65,66
Низький	25,26	11,46	11,11

Використані літературні джерела

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [Текст] / Міністерство освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – Київ : Світич, 2008.

2. Гелунова А. М. У світі музики. Розробки занять для дітей від 4–6 років [Текст] / А. М. Гелунова, В. В. Чиркіна. – Харків : Основа, 2008.

3. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років [Текст]. – Київ : Богдана, 2012.

4. Дитина: Методичні рекомендації програми виховання і навчання дітей від 3 до 7 років [Текст]. – Київ : Богдана, 2012.

5. Зінич Р. Т. Формування емоційної чутливості дитини до музики [Текст] / Р. Т. Зінич // Дошкільне виховання. – 1970. – № 5.

6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии [Текст] / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Златоуст, 1998.

7. Музичні театралізовані казки [Текст] / С. Я. Школьник, Л. С. Загребельна, Н. Л. Келіна. – Харків : Веста : Ранок, 2008.

8. Музичне виховання у дошкільному закладі: Збірник методичних матеріалів [Текст] / упоряд. І. А. Романюк. – Тернопіль : Мандрівець, 2007.